

Ook voor herstel toeslagenschandaal is een Gideonsbende nodig

Wáár begin je met een column voor *ESB* over het toeslagenschandaal? Met de onrechtmatige fraudebeschuldigingen die tienduizenden in grote schulden en bittere armoede stortten? Met het wegkijken van beleidsmakers en politici die al jaren wisten dat het flink mis ging? Met een oplossing die ‘ingewikkeld’ is (lees: gemaakt wordt) waardoor die er tóch niet komt? Met het falende rechtssysteem dat mensen niet beschermd?

Of met de inmiddels torenhoge kosten van een onrechtmatig werkende overheid? Want die zijn, voor wie het even gemist heeft, alleen in financiële zin al enorm. Het geraamde bedrag voor de hersteloperatie van het toeslagenschandaal – ik weiger het een affaire te noemen, dat is veel te gezellig en frivol – is inmiddels bijna VEERTIEN miljard (sorry dat mijn capslock blijft hangen). Bij iedere nieuwe begroting, bij iedere voorjaarsnota en bij iedere najaarsnota loopt de rekening verder op.

Dat de kosten van de hersteloperatie zo sterk de pan uit rijzen, is op zijn zachtst gezegd opvallend. Want wie het rapport *Blind voor mens en recht* van de Parlementaire enquêtecommissie Fraudebeleid en Dienstverlening heeft gelezen, zal zich zeker herinneren dat financiële beleidskeuzes een rol speelden in de verharding van het fraudebeleid (Tweede Kamer, 2024). Met deze ‘keuzes’ worden de targets van de Belastingdienst op het vinden van fraude bedoeld. Voormalig minister Donner noemde dit in zijn rapport *Omzien in verwondering* in 2020 zelfs ‘morele corruptie’: “Men krijgt er institutioneel belang bij dat zoveel mogelijk uitkeringen of toeslagen worden gekort om geen tekorten op de begroting te krijgen, waarbij de zorgvuldige en evenwichtige behartiging van de toevertrouwde publieke belangen welhaast automatisch in de knel komt.” (Commissie-Donner, 2020). Dat ze onrechtmatig te werk gingen, dat zag de dienst niet meer, of nam het voor lief. De telefoontjes van vermalen ouders met kinderen, die in totale wanhoop met de Belastingdienst belden, dié werden door een andere afdeling behandeld.

Sinds het blootleggen van het toeslagenschandaal lijken deze financiële overwegingen bij de overheid echter geen rol meer te spelen. Er wordt vooral gesproken over wie schuldig zou zijn en er wordt veel gereflecteerd. De Raad voor de Rechtspraak en de Raad van State analyseerden hun rol. En

RENKE LEIJTEN

Lid van de Tweede Kamer voor de Socialistische Partij van 2006 tot 2023 en auteur van “Leuker kunnen we het niet maken” over het toeslagenschandaal

de Tweede Kamer heeft via een uitgebreide enquête aangetoond dat een combinatie van vele factoren ervoor gezorgd heeft dat het gebeurde – en ook, dat het vandaag opnieuw kan gebeuren (Tweede Kamer, 2020). Met dit themanummer draagt *ESB* bij aan reflectie, en al deze initiatieven zijn nuttig.

Het onrechtmatige fraudebeleid van de gehele Belastingdienst (nee, het was niet alleen de afdeling Toeslagen) heeft een exorbitant prijskaartje. De beleidskeuzes die ten grondslag liggen aan deze ondoelmatige en disproportionele hersteloperatie zijn daar absoluut debet aan. Er gaat onnodig veel geld naar de uitvoering, het advies en juridisch getouwtrek. Dit is natuurlijk onaanvaardbaar voor de gedupeerden die

opnieuw in een bureaucratisch moeras gevangen komen te zitten, maar óók in economisch en bestuurlijk opzicht.

Al jaren ben ik op zoek naar het antwoord op de vraag waarom dit gebeurt. Waarom was het wél mogelijk om de te behalen targets met fraude-businesscases te berekenen en in de ramingen van het Centraal Planbureau te krijgen, maar kan dat niet met een *doelmatige* en *snelle* compensatie? Waar zijn de intelligente lezers van *ESB* en de knappe modellen van Financiën en het Planbureau gebleven?

Zoals het toeslagenschandaal vijf jaar geleden aan het licht kwam door een onorthodoxe manier van samenwerken van een advocaat met journalisten en Kamerleden in oppositie en coalitie, is er nu ook een Gideonsbende nodig. Van economen en ambtenaren, cijferars en moralisten, van wie dan ook. Die met het adagium ‘als je doet wat je deed, dan krijg je wat je had’ samen een plan te maken hoe we niet alleen het onrechtmatige werken binnen overheidsdiensten uitbannen, maar ook een vorm van compensatie maken die snel, doeltreffend, rechtmatig en fors goedkoper is. Het is hoog tijd om het cynisch verspillen van geld – veertien miljard – te doorbreken! Wie doet er mee?

Literatuur

Commissie-Donner (2020) *Omzien in verwondering*. Eindadvies Adviescommissie uitvoering toeslagen, 12 maart.

Tweede Kamer (2020) *Toespraak Chris van Dam bij de presentatie van het verslag van de Parlementaire ondervragingscommissie Kinderopvangtoeslag*, 17 december. Te vinden op www.tweedekamer.nl.

Tweede Kamer (2024) *Blind voor mens en recht*. Rapport parlementaire enquêtecommissie Fraudebeleid en Dienstverlening, 26 februari.